

MERDEKA

Nr 39 - december 2008

ÖSTTIMOR

Information

Besök i Östtimor

Kristina Lundborg, som arbetar vid Life and Peace Institute (LPI) i Uppsala, talade om sitt besök i Östtimor under två veckor i maj-juni vid kommitténs medlemsmöte den 4 november. LPI grundades som ett resultat av världskyrkokonferensen 1983, blev operativt 1985 och har därefter fungerat som ett resursorgan för kyrkan och religiösa organisationer med fokus på Afrika. Arbetet är inriktat på konflikttransformering utifrån uppfattningen att konflikter är en del av livet och den samhälleliga utvecklingen därför måste hanteras riktigt. Verksamheten omfattar forskning, praktiskt arbete och kapacitetsutveckling.

Arbetet med Östtimor inleddes 2006 efter att en förfrågan år 2004 hade kommit från den protestantiska kyrkan: institutet medverkar bara om det har blivit inbjudet att delta i ett projekt. År 2006 hölls en konferens om inter-religiösa relationer i Östtimor, där 90 % av befolkningen är katoliker. Konferensen behandlade även kyrkans roll i försoningsprocessen. Regeringen hade bett kyrkan att ta en aktiv del i försoningsarbetet. Kyrkan hade dock vissa betänkligheter då det gällde att driva arbetet på egen hand. Det beslutades att upprätta ett inter-religiöst forum för att förebygga religiösa motsättningar. Detta forum består av fyra högut-

bildade personer som är efterfrågade på arbetsmarknaden och därför till viss del också drar sig för att göra grovarbetet inom organisationen. LPI stödde konferensen men har inget kontor i Östtimor och arbetar därför via Progressio (tidigare Catholic Institute of International Relations).

Fortsättning på sidan 5

Bergen i närheten av Maubisse. Foto: Kristina Lundborg

**Nyheter från Östtimor,
Västpapua, Aceh och Indonesien**

Merdeka & ÖsttimorInformation

Besök i Östtimor	1
Redaktören har ordet	3
Bok om CIA orsakar polemik	3
Västpapas självständighetsdag	4
Bibelundervisning i Oecusse	6
Ny skrift om Östtimor	6
Krav på rättvisa i Östtimor	6
Språksituationen i Östtimor – babylonisk språkförbistring eller multilingvistisk resurs?	7
Balibombare avrättade	10
Östtimor - översikt	11

A 2008-12-10

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Ickekommersiell-Inga bearbetningar 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/> eller skicka ett brev till Creative Commons, 171 Second Street, Suite 300, San Francisco, California, 94105, USA. Material som publiceras i Merdeka & ÖsttimorInformation kan också publiceras i <http://www.globalarkivet.se>.

Prenumeration 125 kronor för 4 nummer
Lösnummer 35 kronor
Östtimorkommittén
c/o Pollák
Wiboms v 12, 2 tr
171 60 SOLNA
Tel 08-27 24 27
epost pren@osttimorkommitten.se
Plusgiro 1 81 92-5

Merdeka & ÖsttimorInformation

Ansvarig utgivare:
Gabriel Jonsson

Redaktör:
Gabriel Jonsson

Redaktionsadress:
Gabriel Jonsson
Råsundavägen 24, 2 tr
169 67 SOLNA
redaktor@osttimorkommitten.se
Tel 08-33 62 47

Layout:
Östtimorkommittén

Adresser:
Föreningen ett Fritt Papua
c/o Jonsson
Råsundavägen 24, 2 tr
169 67 SOLNA
Plusgiro 4 19 12 84-1

Östtimorkommittén
c/o Jonsson
Råsundavägen 24, 2 tr
169 67 SOLNA
Plusgiro 1 81 92-5

Tryck:
Daus Tryck & Media AB

ISSN Nr: 1402-2559

Annonspriser på begäran

Redaktören har ordet

Östtimor drabbades av en jordbävning den 6 december, lyckligtvis utan att det fanns några omedelbara tecken på skador. Centrum för skavet låg 16 mil nordväst om Dili och 40 mil under markytan. Förutom denna nyhet är det enda som nyligen rapporterats i svensk press om den indonesiska övärlden avrättningen av de tre män som 2003 dömdes till döden för bombattentaten i Bali den 12 oktober 2002.

Östtimorkommittén höll medlemsmöte den 4 november. Kristina Lundborg, som arbetar vid Life and Peace Institute, talade om sitt besök i Östtimor i maj-juni. Hon gav en levande bild av både besöket, vars syfte var att följa upp ett projekt om inter-religiösa kontakter, och läget i landet. Bland annat talade hon om NGO:s (Non-Governmental Organizations) och deras arbete med fred och försoning som inte är alldeles enkelt att samordna med kyrkans.

Gästskribent i detta nummer är sociologen Gudmund Jannisa vid Kristianstads högskola som i en initierad artikel skriver om den mycket komplicerade språkfrågan i Östtimor. Språkfrågan vävs samman med historien alltsedan den portugisiska kolonialtiden fram till våra dagar. Tetum och portugisiska är nu de officiella språken samtidigt som de allra flesta unga människor talar indonesiska och engelska är viktigt för kontakterna med omvärlden. Gudmund betonar språkets betydelse för den nationella identiteten och här föreligger stora skillnader mellan den unga generationens uppfattningar och de politiska partiernas. Hur många som talar portugisiska är svårt att veta, men att uppemot 25 % av

befolkningen år 2005 behärskade språket överstiger den för undertecknad högsta bekanta siffran på omkring 15 % runt 1975.

Som vanligt belyser vi i detta nummer den aktuella situationen i Östtimor som på det politiska planet fortsätter att stabiliseras medan det på det ekonomiska är svårare att lyfta fram positiva tendenser. Oroväckande är att korruptionen är omfattande och tycks växa - det är ju en företeelse som när den väl är etablerad är svår att komma ur. Rapporteringen om Östtimor tar även upp en nyutkommen skrift om läget i landet och bibelundervisning i Oecusse, som är en enklav inne i Västtimor omgiven av Indonesien på tre sidor.

I Indonesien publicerades nyligen en översättning av en bok om CIA (Central Intelligence Agency) som skapat kontroverser i och med att den uppger att landets tidigare vice-president Adam Malik (1978-1983) hade rekryterats som CIA-spion. Västpapua firade sin självständighetsdag den första december. Det går i artikeln inte att ta miste på hur starka självständighetskraven är i området. Ingen artikel om Aceh finns med men värt att notera är att årets fredspristagare, Finlands före detta president Martti Ahtisaari som efter att han avgick blev fredsmäklare, tilldelas priset bland annat för sina insatser för att skapa fred i Aceh.

Till sist vill redaktören önska alla läsare en riktigt god jul och ett gott nytt år.

Gabriel Jonsson

Bok om CIA orsakar polemik

Nyligen publicerades i Indonesien översättningen till indonesiska av boken *Legacy of Ashes: The History of CIA (Membongkar Kegagalan CIA—Siponase Amartiran Negara Abdidaya)* som är skriven av Tom Weiner, journalist på *The New York Times* (Penguin, 2007). Boken såldes snabbt slut och skapade polemik och diskussion bland allmänheten, eftersom den uppger att Adam Malik (1917-1984) rekryterades som spion av CIA-agenten Clyde McAvoy.

Fick pengar och namnlista

Adam Malik fick inte bara pengar från CIA utan också en lista med medlemmar i Indonesiens kommunistparti, som USA-ambassaden hade sammanställt. Han gav den vidare till general Suharto. Indonesiens armé under ledning av general Suharto genomförde en mycket blodig statskupp mot den sittande regeringen ledd av president Sukarno den 30 september 1965. Mellan 1965 och 1966 mördades mer än en miljon människor och hundratusentals fängslades och fick sitta i koncentrationsläger i många år utan rättegångar för att döma dem.

Merparten av de mördade och arresterade var medlemmar i kommunistpartiet (för ytterligare information se <http://www.namebase.org/kadane.html> och [\[www.thirdworldtraveler.com/CIA/McGehee_CIA_Indo.html\]\(http://www.thirdworldtraveler.com/CIA/McGehee_CIA_Indo.html\)\).](http://</p></div><div data-bbox=)

Vem var Adam Malik?

Adam Malik tillhörde gruppen som tvingade Sukarno att proklamera Indonesiens självständighet 1945. Han hade olika höga befattningar inom den indonesiska statsförvaltningen, bland annat var han under Sukarnos tid ambassadör i Sovjetunionen 1959-1963, varefter han efter general Suhartos statskupp blev utrikesminister (1966-1977) och vice-president (1978-1983). På grund av att han deltog i utropandet av Indonesiens självständighet från Nederländerna och under många år arbetade i statens tjänst är han Indonesiens hjälte.

Reaktioner

Bland makt-havarna har parlamentets talesman, Agung Leksono, bett Högsta domstolen att förbjuda boken medan vice-president Yusuf Kalla sade att det var omöjligt att Adam Malik var CIA-agent. Överbefälhavaren, general Djoko Santoso, sade att han inte trodde på det som står i boken.

Hendrik Amahorseja

Västpapas självständighetsdag

I Västpapua är det förbjudet att inneha eller visa flaggan ”Morgonstjärnan” offentligt. Det är inte heller tillåtet att fira självständighetsdagen den första december. Trots detta förbud samlades i nästan hela landet människor i städer och byar för att fira denna dag. Firandet bestod inte av vanliga ceremonier med dans och musik utan av demonstrationer avsedda att framföra folkets krav på att Västpapua ska bli ett självständigt land.

Förut brukade deltagarna i demonstrationer ha med sig stora flaggor, men den här gången var det annorlunda - de hade med sig små flaggor eller flaggan i form av klistermärken som klistrades på pannan och kinden. Denna taktik gjorde det svårt för Indonesiens polis och militär att arresteras deltagarna.

Nabire

I staden Nabire deltog ungefär 10.000 människor i en manifestation i en park. Manifestationen bestod av en ekumenisk gudstjänst ledd av prästen Daud Auwe. I närheten av folksamlingen fanns fullt beväpnade indonesiska soldater och poliser med sina fordon.

I sin predikan sade Daud Auwe bland annat att Västpapua är ett fritt land som ändå inte är fritt, eftersom det oavbrutet kommer fler och fler soldater hit och att det ”är tillåtet att mörda människor av vilken orsak som helst. Vi måste ta hand om Västpapua som en fredszon. Vi ska inte låta oss köpas. Vi måste behålla enheten bland oss, från kusten till bergstopparna av vårt land som ett melanesiskt folk.”

En annan talare var Nabires lokala traditionsrådsledare, Esebius Kobogau, som är mycket kritisk mot Indonesiens regeringspolitik att göra Västpapua till ett så kallat särskilt autonomt område. Han sade också att Indonesien vet att Västpapua som har en liten befolkning vill ha självständighet. Därför vill de dela området i 35 distrikt. Vem ska fylla de posterna om inte folk utifrån, som oavbrutet kommer in? Vårt kulturarv utplånas och vårt folk är på väg att utrotas. Därför är självständighet den enda utvägen för oss, avslutar han sitt anförande.

Manokwari

Enligt den indonesiska tidningen *Kompas* deltog ungefär 2.000 personer i manifestationen i Manokwari.

På grund av förbudet mot att inneha eller visa ”Morgonstjärnan” offentligt hade människor klistermärken med bilder av flaggan fastklistrade på sina pannor och kinder. Ledaren för traditionsrådet ledde demonstrationen. I sitt tal sade han bland annat: ”Vi vill ha frihet på fredlig väg. Faktum är att den speciella autonomipolitiken har misslyckats att förbättra välståndet i samhället utan har skapat mer problem.” Enligt

den lokala polismyndigheten hade demonstranterna inget tillstånd utan det skulle vara en vanlig gudstjänst som sedan hade blivit en demonstration.

Jayapura

Manifestationen ägde rum i en park, där människor samlades till en manifestation färgad av tiotals små exemplar av ”Morgonstjärnan.” I denna park är Theys Hiyo Eluay begravd. Han var ordförande i Papuas råds-presidium (PDP) men mördades brutalt av den indonesiska militären i Jayapura den 10 november 2001. Huvudtalare var PDP:s generalsekreterare, Thaha Al Hamid.

I sitt tal sade han bland annat: ”Landet Papua har många akuta problem och därför lever tusentals papuaner i rädsla. Bland dem har 4.000 dött av HIV/AIDS. Därtill kommer människor som dött av trafikolyckor, mördats och drabbats av olika olyckor som lett till deras död. Urinvånarna i Papua är nu bara en miljon invånare. Urinvånarnas samhälle håller på att utplånas. Och med den här manifestationen ber jag därför er närvarande att tänka över denna situation.” Vidare sade han att sedan Västpapua hade integrerats i Republiken Indonesien i maj 1963, blev papuanerna marginaliserade. ”De har inte gynnats av utvecklingen. De är i utkanten av ekonomin eller säljer sina handelsvaror på marken,” underströk han i sitt tal.

Jakarta

Trehundra västpapuanska studenter som studerar i Bali och Java och tillhör Komite Aksi Nasional Rakyat Papua (Nationella aktionskommittén för Västpapas folk) demonstrerade omkring trafikrondellen vid Hotel Indonesia i Jakarta den första december.

Talesmannen för demonstranterna sade bland annat att vi idag uttrycker att Västpapas självständighet är ett historiskt faktum som ingen makt kan hindra. Han sade vidare att autonomi som Indonesiens regering förespråkar inte alls gagnar folket utan bara de borgerliga. HIV/AIDS sprider sig mer och mer utan att den indonesiska regeringen gör något åt det. Talesmannen underströk fyra punkter i sitt tal:

1. att inte erkänna Indonesiens överhöghet i Västpapua
2. att förkasta Indonesiens annektering genom folkomröstningen 1969
3. att kräva självbestämmanderätt för Västpapua
4. att vädja om stöd från världssamfundet för att hjälpa det västpapuanska folket att förverkliga sina rättigheter.

Hendrik Amahorseja

Prenumerera på Merdeka & ÖsttimorInformation genom att sätta in prenumerationsavgiften 125 kronor på plusgirokonto 1 81 92-5 och ange *Prenumeration*, namn och adress på talongen.

Forståttning från sidan 1

Målet för detta inter-religiösa forum var att slutföra arbetet för försoning och kapacitetsuppbyggnad till år 2008.

Besök i Östtimor

Syftet med Kristinas besök var att följa upp hur projektet hade utfallit. Kristina deltog i en konferens som var en uppföljning av den som hölls år 2006. Konferensen hade som tema försoning och lidande. Kyrkoledare hade förts samman och talade utifrån sina religiösa perspektiv om lidande. Enligt Kristina var ceremonierna kring konferensen viktigare än innehållet, men det var ändå betydelsefullt att delta. I konferensen deltog kvinnorna lika aktivt som männen. Hon menade att för samhällseliten är lidandena under den indonesiska ockupationen 1975-1999 en avslutad fråga medan den inte är det för offren.

LPI ska dock inte fortsätta arbeta med Östtimor, eftersom det finns andra organisationer på plats och det är svårt att arbeta från Sverige. De två gångna åren har för Östtimor varit en lärorik process och ett viktigt arbete har gjorts. Under besöket vistades Kristina mest i Dili och träffade religiösa ledare, men hon besökte även Maubisse i bergen inne i landets centrala delar. Det framkom att ett problem för kyrkan nu är att finna en ny roll efter att ha varit en pådrivande motståndskraft under ockupationsåren. Den katolska kyrkan är en konservativ kraft - biskoparna vill till exempel inte att Gamla testamentet översätts till tetum. Kyrkan äger 70 % av marken i ett land där markfrågan är ett problem.

Intryck

Dili är nu i hög grad återuppbyggt efter förödelsen 1999, men det finns hus med kulhål i från våldet 2006. Kristina nämnde att 70 % av vägarna regnar bort varje år. Vägarna är ej heller byggda för tung trafik.

Fattigdom karakteriserar landsbygden, men människorna där klarar sig tack vare att de är självförsörjande bättre än de som bor i Dili, där 80 % av befolkningen är arbetslös. Landsbygden behöver utvecklas genom att el installeras och vägar byggs. Flyktingläger förekom överallt, trots att antalet flyktingar hade minskat. I skolan är utantillinläring vanlig.

Hon var nöjd med besöket, men menade att det hade varit önskvärt att besöka Östtimor innan projektet inleddes. Kristina visade bilder från bland annat parlamentets och utrikesdepartementets byggnader, stränderna och bergen. Utrikesdepartementets byggnad har byggts av Kina, som gör stora satsningar i Östtimor.

Diskussion

Försoningsprocessen omfattar offren för ockupationen och våldet 2006. Vanliga människor och samhällseliten

har olika uppfattningar i denna fråga. Den senare gruppen vill hålla sig undan. Utlänningar äger restaurangerna i Östtimor. De kineser som arbetar i landet har med sig tolkar och lever isolerade från det omgivande samhället. Enligt Kristina finns det för många NGO:s i Dili, varav flera arbetar med försoning och konflikthantering. Även kyrkan arbetar med dessa frågor och det verkar föreligga samordningsproblem. Det finns dock fungerande NGO:s och det är vanligt att landets få välutbildade människor byter arbete mellan dessa. Internationella NGO:s drar till sig utbildade människor som därigenom kan få bättre arbeten än om de arbetar för regeringen. Vissa välutbildade människor har flera arbeten som de inte vill dela med sig av till andra.

Dili är olik andra delar i Östtimor och på grund av de många utlänningarna i staden är restaurangpriserna höga. Mycket litet av pengarna som spenderas i Östtimor stannar kvar i landet som har liten egen produktion för försäljning. Det finns en naiv inställning till turismens effekter på ekonomin. Östtimor vill attrahera utländska direktinvesteringar som dock ännu så länge är begränsade. Ett problem i sammanhanget är att det är dyrare att ordna en uppkoppling till internet än att bygga ett hus. Inhemsk myndigheter och utländska organisationer har dock tillgång till internet och det finns internetcaféer.

Utländska insatser i Östtimor präglas av kortsiktighet med en planeringstid på tre-fem år i stället för att sträcka sig över en generation. Det förekommer nedvärderande attityder bland utlänningar som arbetar i Östtimor mot den inhemska befolkningen. Inga givare arbetar med familjeplanering. Genusfrågor är ingen prioriterad samhällsfråga i ett land där kvinnor har en underordnad position.

Gabriel Jonsson

Internflyktingläger i Dili. Foto: Kristina Lundborg

Sätt in bidrag till Föreningen ett Fritt Papua eller Östtimorkommittén på plusgirokonto 419 12 84-1 respektive 181 92-5.

Bibelundervisning i Oecusse

Unga katoliker i Dili hjälper till i arbetet för att fördjupa tron bland befolkningen i Oecusse, som är en enklav längs kusten omgiven av indonesiska Västtimor som ingår i stiftet Dili. "Det är svårt att åka till Oecusse, eftersom det är omgivet av Indonesien. Men vår närvaro där var mycket viktig för att dela glädjen, erfarenheterna och kunskaperna om Bibeln," sade 20-årige Agapito Lopes till UCA News. Han var en av de 100 ungdomar som reste 240 kilometer västerut från Dili för att undervisa katoliker om Bibeln i deras hem under perioden 4-10 oktober. Bibelundervisningen var en del av stiftet Dilis program för att nå ut till dess mest avlägsna del. Oecusse har endast en församling med en lokal präst och tio nunnor i ett område med 47.000 katoliker.

Besöken i oktober var en del av ett pilotprojekt för väckelse som involverar unga människor. Fader Angelo Salsinha, som leder stiftets ungdomsavdelning och organiserade programmet, var optimistisk när det gäller möjligheterna att fortsätta programmet, eftersom de utsända ungdomarna blev väl accepterade av katolikerna i området. Även ungdomarna själva uppskattade arbetet och vill fortsätta med det.

Oecusse saknar vägförbindelse med Dili och kan bara nås med helikopter eller färja två gånger i veckan. Vägarna i området är dåliga. Oecusse är den plats dit portugiserna först anlände på Timor.

Gabriel Jonsson

Källa: "Dili Youth Begin Evangelizing In Remote Oecusse," reg.easttimor 2008-11-12

Ny skrift om Östtimor

Henri Myrntinen, som doktorerar på en avhandling om maskulinitet och våld i Östtimor som han regelbundet besökt sedan 1999, publicerade 2007 skriften *Up in Smoke: Impoverishment and Instability in Post-Independence Timor Leste* (26 sidor). Skriften är utgiven vid Service Centre for Development Cooperation som stöds av finska UD. Den innehåller först kortfattade uppgifter om Östtimor och landets historia varefter den går igenom den politiska krisen 2006, socio-ekonomiska förhållanden, säkerhetsfrågor, kulturella förhållanden samt det utländska biståndet. Det finns även en förkortningslista och litteraturlista med publikationer huvudsakligen utgivna 2005-2007.

Perioden efter 1999 års folkomröstning får betydligt mer utrymme än historien och den indonesiska ockupationstiden 1975-1999. Utmärkt är att en kronologi över viktiga händelser 2006-2007 finns med. De viktigaste politikerna presenteras. Civilsamhällets roll beskrivs. Under "socio-ekonomiska faktorer" beskrivs

oljans betydelse, livsmedelsproblemen, handels- och bistandsfrågor samt Kubas och Kinas roll som viktiga allierade. Kuba gör insatser när det gäller hälsovård och utbildning medan Kina bygger upp en ny byggnad för UD i Dili.

Genomgången av säkerhetsfrågor belyser orsakerna till krisen 2006, gängvåldet och tillgången till vapen. Avsnittet om kultur nämner motsättningarna mellan människor från de västra och östra delarna av Östtimor. I avsnittet om det utländska biståndet framkommer det att rivalitet föreligger mellan Australien och Portugal, eftersom båda vill utöka sitt inflytande över Östtimor. Sammanfattningsvis är denna lättlästa skrift läsvärd genom att den innehåller uppgifter om många komplexa frågor på kort utrymme.

Gabriel Jonsson

Fotnot: Skriften kan på begäran erhållas elektroniskt från undertecknad.

Krav på rättvisa i Östtimor

Östtimors National Alliance for an International Tribunal, som har 12 medlemsorganisationer, deklarerade i ett uttalande den 5 december inför årsdagen av den indonesiska invasionen den 7 december att regeringens ej följt upp rekommendationerna i sannings-, mottagnings och försoningskommissionens (CAVR) rapport och att sannings- och vänskapskommissionens (CTF) rapport inte tar hänsyn till rättsliga processer för att ställa ansvariga för övergrepp inför rätta. Organi-

sationen krävde därför att förövarna ska ställas inför rätta i en trovärdig och opartisk domstol, att FN omgående måste ta itu med människorättsbrott begångna 1975-1999, att berörda organ - särskilt parlamentet - omedelbart ska diskutera CAVR-rapporten och att parlamentet ska anta en lag för att stödja offer för människorättskränkningar 1974-1999.

Gabriel Jonsson

Östtimorkommitténs webbplats på internet har adressen www.osttimorkommitten.se. Där finns en mängd material om Östtimor, bland annat till svenska översatta nyhetsnotiser om Östtimor. Du kan se vad som tillkommit sedan sist genom att klicka på *Nytt på webbplatsen* i högerspaltens meny.

Språksituationen i Östtimor – babylonisk språkförbistring eller multilingvistisk resurs?

Den 30 augusti 1999 valde Östtimors befolkning självständighet från Indonesien i en FN-administrerad folkomröstning. Den polisiära övervakningen låg dock i Indonesiens händer, och under beskydd av de gamla makthavarna förstörde lokal milis i stort sett all infrastruktur i territoriet och mördade och våldtog. Den 20 september anlände en australiensisk styrka under FN-flagg och drev milistrupperna ut ur territoriet. Östtimor var ett befriat katastrofområde.

Samtidigt fanns en eufori över självständigheten, och en FN-administration styrde över en tillvaro som gradvis tedde sig alltmer normal. Flyktingströmmen gick nu åt andra hållet, inkluderande de som under ockupationen levde i exil i Portugal, Angola, Mozambique och Australien. Det rör sig om människor från helt olika samhällsnivåer; de från Västtimor var nästan undantagslöst 'vanligt folk', fattiga, lågt utbildade, utan kontakter uppåt. Multilingvistiska var de dock, för det är det normala även på låg samhällsnivå i Östtimor. Exilfolket bestod till stor del av människor som varit en del av den lokala eliten fram till invasionen 1975, och som sedan i många fall varit aktiva politiskt 'på utsidan'. Även detta var en multilingvistisk grupp, men av annat slag.

Den 30 augusti 2001 valdes så en konstituerande församling, som i mars 2002 antog en konstitution. I dess sektion 13 står i den engelska versionen:

"1. Tetum and Portuguese shall be the official languages in the Democratic Republic of East Timor.

2. Tetum and other national languages shall be valued and developed by the State."

Indonesiska (dvs) Bahasa och engelska erkändes i konstitutionen som 'working languages'.

Ovanstående är den omedelbara bakgrunden till vad som av många ses som ett av Östtimors (om och icke värsta) problem; oklarheten om vilket språk som gäller i olika sammanhang. Det som orsakat den mesta kontroversen är valet som portugisiska som officiellt språk 'nr 1'.

Historik

Före portugisernas ankomst fanns på Östtimors begränsade yta (något mindre än Skåne) ett stort antal språk/dialekter. Modern lingvistisk forskning (Geoffrey Hull) har fastslagit siffran 16 språk och ett stort antal dialekter av dessa språk. 12 av språken hör till den austronesiska språkgruppen, de övriga den transnyaguineanska. De båda språkgrupperna skiljer sig fullständigt vad gäller vokabulär och grammatiskt finns enbart små likheter. De austronesiska språken kan i sin

tur delas in i två grupper, den fabroniska och den rame-laiska, härstammande från migrationer från Celebes respektive Moluckerna. Och inte nog med det – det största austronesiska språket, tetum, kan i sin tur delas upp i fyra varianter, som i varierande grad skiljer sig från varandra.

Redan innan portugisernas ankomst spreds tetum under det lokalt dominerande kungadömet Wehale. Då portugiserna på allvar etablerade närvaro på Timor i och med grundläggandet av det administrativa centrat Dili år 1769 började de också att stödja tetum som regionalt språk i sin koloni. Den lokala varianten, tetum dili eller tetum praca, kom att bli starkt influerat av både mambai (det tidigare dominerande språket i området) och portugisiska. Det var detta kreoliserade tetum som blev Östtimors lingua franca och även användes av kristna missionärer på ön. De flesta östtimoreser har sålunda genom historien varit flerspråkiga; man behärskade ett eller ett par lokala språk och i många fall även tetum.

Någon egentlig kontroll över hela sin koloni hade inte Portugal förrän ca 1915, efter att 1912 ha krossat det stora upproret som leddes av Dom Boaventura. Territoriet blev då indelat i 13 distrikt baserade på traditionella kungadömen, *reinos*, som splittrades upp i mindre enheter, *sucos*, (vanligtvis översatt till prinsdömen) just i avsikt att förhindra nya upproret. Varje distrikt styrdes av en portugisisk administratör (och tillhörande militärpostering), och de näst största enheterna, *sucos*, styrdes av timoresiska ledare som tillsatts av administratören. Ett krav på dessa var att de skulle behärska portugisiska. På lägre nivå fanns lokala byhövdingar, men dessa tillsattes enligt traditionella metoder. Det var alltså enbart ned till suco-nivån som Portugal, och därmed det portugisiska språket, hade någon kontakt med den infödda befolkningen. Siffrorna för den portugisiska närvaron på ön var 389 år 1927, 359 år 1936 och 568 år 1950. Läger man till alla *chiefs de sucos* och deras familjer så har man en bild av det portugisiska språkets synnerligen begränsade utbredning i landet fram till tidigt 1960-tal.

Frånsett den japanska ockupationen under andra världskriget fortlevde det här systemet fram till den indonesiska ockupationen 1975. Det mest störande inslaget – från portugisisk synvinkel – var ett upproret i distriktet Viqueque 1959 som nedslogs brutalt. Det hade dock till följd att Portugal insåg att man inte längre kunde förlita sig enbart på direkt eller latent vapenmakt och underhuggarna på suco-nivå för att hålla plii på timoreserna. Den hemliga polisen, PIDE, introducerades i landet, men man utökade också kraftigt (d.v.s. till en låg nivå från i stort sett ingenting!) möjligheterna för barn till huvudsakligen den infödda eliten att få ut-

bildning i akt och mening att skapa en trogen inhemsk kader av framtida administratörer.

Ett antal östtimoresiska ungdomar kom sålunda att gå vägen från grundläggande utbildning i Soibada, till Dare utanför Dili och/eller *Liceu Dr. Francisco Machado, Escola Comercial e Industrial Prof. Silva Cunha*, eller *Escola de Habilitação de Professores de Posto, Canto Resende*, alla på gymnasienivå och alla i Dili. För högre studier fanns ett prästseminarium i Macau och för väldigt få utdelades stipendier för universitetsstudier i Portugal. Det är bland dessa studenter, som alla dagens politiker i åldern 55+ har sin bakgrund. Det skapades en portugisiskutbildad, portugisisktalande elit i ett land där över 90% av befolkningen var analfabeter. Att en lokal elit sakta bildades märktes av att 1974 var tolv av de tretton distriktsadministratörerna *mestizos*, enbart en var portugis – men ännu var ingen timores!

Under den febrila politiska aktivitet som följde på den gamla portugisiska regimens fall i april 1974, begav sig så kallade revolutionära brigader från Fretilin ut i byarna för att medvetandegöra befolkningen. I detta ingick en alfabetiseringskampanj. Inspirerade av den brasilianske pedagogen Paulo Freyres idéer sammanställde de en bok på Tetum, *Rai Timur Rai Ita Niang (Timor är vårt land)*. Problemet som dessa brigader möt-te var att invånarna där inte såg sig själva som timoreser, utan snarare som tillhörande en specifik lingvistisk grupp och såg andra – t.ex. studenterna från Dili – som 'utlänningar'. Detta förhållande var något som krävde en brutal ockupation att förändra.

Indonesiens ockupation - förtryck och förbrödring

Indonesien invaderade Östtimor den 7 december 1975. Efter krossandet av det militära motståndet så att det enbart återstod en gerillastyrka i bergen, etablerade Indonesien ett administrativt system som modellerades på det portugisiska. Den stora skillnaden var att ockupationsmakten nu nådde ned till alla nivåer i samhället. På varje nivå fanns det både civila och militära representanter för makten, i enlighet med konceptet *dwi-fungsi* (den dubbla funktionen) inom den indonesiska armén. Med dessa följde också deras språk, Bahasa Indonesia, som sålunda nådde mångdubbelt fler timoreser än vad portugisiskan någonsin hade gjort. Förtrycket skall jag här inte gå närmare in på, det har gjorts många gånger förr. En annan sida av ockupationen var en utveckling som på många sätt var överlägset vad som åstadkommit under den portugisiska tiden (precis som förtrycket!). Infrastruktur och utbildningssystem byggdes ut på ett tidigare icke skådat sätt; nya skolor, hälsocentraler och diverse olika projekt igångsattes. Det som var ägnat att vinna 'the hearts and minds' hos befolkningen visade sig dock i slutändan få motsatt verkan.

Portugisiskan motarbetades starkt av Indonesien, bland annat förbjöds det som kyrkligt språk. I stället kom den katolska kyrkan att använda tetum, vilket

ytterligare kom att stärka språkets ställning som lingua franca. Den katolska kyrkan själv kom att öka oerhört i betydelse under ockupationen; från ett medlemsantal på ca 25 % av befolkningen före invasionen, till att vid 1980-talets slut inkludera nästan alla timoreser. Samtidigt med att befolkningen förtrycktes grovt, skapade ockupationsmakten ett utbildningssystem som vida överträffade det portugisiska, speciellt vad gäller antalet elever/studenter. Nästan alla timoreser, speciellt de unga, behärskade Bahasa Indonesia vid slutet av den indo-nesiska ockupationen. Benedict Anderson har påpekat det paradoxala i att 'fiendens' språk samtidigt blev motståndets språk vilket gjorde det möjligt att skapa en 'föreställd gemenskap'. Bahasa Indonesia blev det medium med vilket alla timoreser nu kunde kommunicera med varandra – och med omvärlden. Ett antal unga timoreser kom att studera vid universitet i Indonesien och blev där en viktig faktor i det nationella befrielseprojektet.

Men detta var 'på insidan'. På utsidan valde CNRT vid sin första konferens i Portugal i april 1997 att utse portugisiska som det officiella språket vid den förväntade självständigheten. Beslutet baserades på de gamla banden – politiska såväl som känslomässiga – med den portugisisktalande världen, och på en önskan att på sikt motverka Bahasa Indonesia. Året innan hade CPLP (Comunidade dos Países de Língua Portuguesa), de portugisisktalande ländernas samarbetsorganisation, skapats. Det icke-självständiga Östtimor fick nu observatörsstatus i den organisationen.

Det självständiga Östtimor, klass- och generationsklyftor

Sedan kom då Habibies plötsliga beslut att låta östtimoreserna bestämma över sin framtid i en folkomröstning, den påföljande milisterrorn och FN:s militära ingripande, som sedan följdes av återvändandet av såväl flyktingarna i Västtimor och de som levt i exil under ockupationen. FN kom att i hög utsträckning arbeta gentemot CNRT och i betydligt mindre grad gentemot lokalt utbildade unga timoreser som talade indonesiska. Det uppstod en tydlig social klyfta mellan de som i tal och skrift behärskade engelska och portugisiska, och de som enbart behärskade indonesiska och tetum. De senare kom att känna sig marginaliserade, vilket var en bidragande faktor bakom bildandet av flera nya partier.

Denna polaritet framstod tydligt vid CNRT-kongressen i Dili i augusti år 2000. På kongressen fastslogs vad som redan bestämts vid den tidigare kongressen i Portugal, att portugisiska skulle bli officiellt språk tillsammans med tetum och att engelska och indonesiska skulle bli 'working languages'. Medlemmarna på golvet, de flesta unga, motsatte sig portugisiskan, men nedröstades av styrelsen, de flesta äldre och med rötter i den portugisiska perioden. Läget 'på gatan' var då att cirka 60 % av befolkningen talade Tetum, så många som 90 % av befolkningen under 35 behärskade indonesiska (och 40 % av dem över 35) men bara ungefär 10

% behärskade portugisiska, de flesta av dem äldre.

Sådan var alltså situationen vid självständigheten. Regeringen stod nu inför det prekära dilemmat att lära folket det officiella språket (!), vilket man bland annat försöker åstadkomma med hjälp av portugisiska och brasilianska lärare och snabbutbildning av lokala krafter. Inte oväntat har detta mött motstånd från diverse håll, både inom landet och bland utländska 'förståsig-påare'. Ett argument mot portugisiskan har varit att om man nu vill minska betydelsen av indonesiska, varför inte då gå hela vägen och använda engelska? Man valde ju US-dollar som valuta. José Ramos-Hortas något nedlåtande svar på sådana argument har varit att "Engelskan är en *commodity* (nyttighet/vara) inte en kultur." (*New York Times*, 23 april 2000). Samme Horta säger också att "om man tar bort det portugisiska språket och religionen, finns det inget Östtimor" (Chesterman, 2001). Vad gäller den officiella synen (Östtimors ambassadör i Portugal, Pascoela Barreto) på portugisiskans framtid är att den kommer att vara utbredd (generalised) före år 2015, och att det nu (sagt 2005) var uppemot 25 % av befolkningen som behärskade språket.

Må så vara. Michael Leach har dock i ett par artiklar behandlat unga östtimoresers syn på språk, kultur och identitet och de visar sig ha en syn som kraftigt avviker från Hortas och Barretos. Många av de tillfrågade hävdar att det finns ett gap mellan den officiella nivån (den lusofoniska, d.v.s portugisisktalande) och samhället i stort, där den officiella betonar det portugisiska arvet på ett sätt som är helt främmande för dem själva. Fernando de Araújo, parlamentsledamot för PD, Partido Democrático, uttryckte det så här: Östtimors identitet är inte portugisisk. Den är tetum, mambai, makasae. "För mig är både portugisiska och bahasa koloniala språk....jag vill inte använda ett språk som enbart hör till eliten, det är alienerande" (Leach 2003). Medan 83 % av respondenterna ansåg att förmågan att tala tetum var "very important to being truly East Timorese", var motsvarande siffra för portugisiskan 24 %. Värt att notera är att även de som själva behärskade portugisiska såg tetum som viktigare för den nationella identiteten! Debatten rör sig alltså inte om tetum *eller* portugisiska; den handlar enbart om portugisiskans ställning. Att vara katolik sågs som 'very important' för den östtimoresiska identiteten av de flesta (83 %) av respondenterna. Leach påpekar dock att för vissa kan det vara så att de inte ser den katolska kyrkan som 'portugisisk'. Det som enade alla unga tillfrågade var synen på historien som den odiskutabla grunden för nationell identitet; med historien avses då kampen för självständighet.

Olika språk – olika prislappar?

Angående Hortas syn på engelska som blott och bart en vara så kan man ytterligare utveckla det resonemanget, vilket Mia Stephens gjort i en artikel om språksituationen på Timor. Stephens hävdar där att enspråkighet är en modern uppfinning och att mångspråkighet, historiskt sett, är människans normala tillstånd. Som vi sett ovan har det åtminstone i Öst-

timors fall varit så. Språk är inte mera värda att beundras än vinglas, skriver Stephens; det är innehållet – den kulturella interaktionen, respektive vinet - som är det väsentliga. Hon hävdar engelskans betydelse som globalt lingua franca, men förnekar samtidigt att engelskan specifikt skulle tillhöra Storbritannien, USA eller Australien. De som talar engelska som andra språk är idag fler än de som har det som modersmål. Stephens förordar sålunda att Östtimors befolkning i så stor utsträckning som möjligt lär sig behärska detta språk, men inte på bekostnad av indonesiska, (av samma anledning, fast regionalt) tetum *eller* portugisiska. Det handlar alltså om att se *alla* dessa språk som varor/nyttigheter, med dels (i vissa fall) ett kulturellt värde knutet till identitet och historia, dels ett värde som kan omsättas på en arbetsmarknad eller vid internationell kommunikation.

Då är jag avslutningsvis framme vid en krass diskussion om språks relativa värden som varor, utsatta för marknadsmässig konkurrens. Att tetum där konkurrera ut flera timoresiska språk förefaller sannolikt; att engelska och Bahasa Indonesia skulle ha en högre kurs än portugisiska i den delen av världen förefaller undertecknad lika troligt. Det senare hänger delvis på hur mycket resurser Östtimors regering nu och i framtiden lägger ned på att stödja portugisiskan och utveckla tetum. Om de 'nya'/unga partierna får majoritet gentemot de gamla (CNRT, Fretilin) så kan möjligtvis/troligtvis intresset för att stödja portugisiskan drastiskt minska, oavsett vad konstitutionen påbjuder.

Som vi sett ovan handlar det om tid – om portugisiskan inte får en rimligt snabb framväxt på alla nivåer i samhället är det möjligt att språket i stället gradvis decimeras via naturlig avgång. I det fallet kommer portugisiskan ändå att finnas kvar som ett starkt inslag i tetum, som för sin överlevnad behöver en utveckling, homogenisering och modernisering som gissningsvis till stora delar kommer att handla om "lusofiering". Den officiella portugisiskan skulle i ett sådant scenario få ungefär samma ställning som det svenska kungahuset, utan jämförelser i övrigt. Engelskan behöver inget stöd och behöver inte heller bry sig om någons åsikter, inklusive Ramos-Hortas. Om Bahasa Indonesia 'förlorar' mot portugisiskan finns en uppenbar risk att unga som utbildats på det språket blir en 'förlorad generation' – vilket tyvärr också blir fallet med den generation som blir skolade i portugisiska om det projektet med tiden rinner ut i sanden.

I skrivande stund (november 2008) får jag ett e-mail som informerar mig om att Indonesien ansökt om observatörsstatus i det ovan nämnda CPLP. José Ramos-Horta rapporteras tycka att detta är en excellent idé, därför att Indonesien är ett land som under århundraden haft nära kontakt med det portugisiska språket.

Häpp!

För den som vill se 'typiska' exempel på den östtimoresiska språkdebatten – på 'seriös' såväl som synnerligen oseriös nivå – rekommenderar jag följande källor på Internet:

- <http://www.onlineopinion.com.au/view.asp?article=1557>
- <http://www.topix.com/forum/world/portugal/T8T3991ACFEHV8TV/p11>

Gudmund Jannisa

Källor: Språken på Timor. Ur James Fox och Dionisio Babo Soares (red.) *Out of the Ashes: Destruction and Reconstruction of East Timor* (2000).

Benedict Anderson, *Imagining East Timor* (1994).

George Aditjondro, *East Timor. An Indonesian intellectual speaks out* (1994).

Simon Chesterman, *East Timor in Transition: From Conflict Prevention to State-Building* (2001).

James Dunn, *Timor. A people betrayed* (1983).

David Hicks, *Tetum ghosts and kin* (1976).

Helen Hill, *Fretilin* (1978).

Geoffrey Hull, *The languages of Timor* (2004).

Yvette Lawson, *East Timor. Roots continue to grow* (1989).

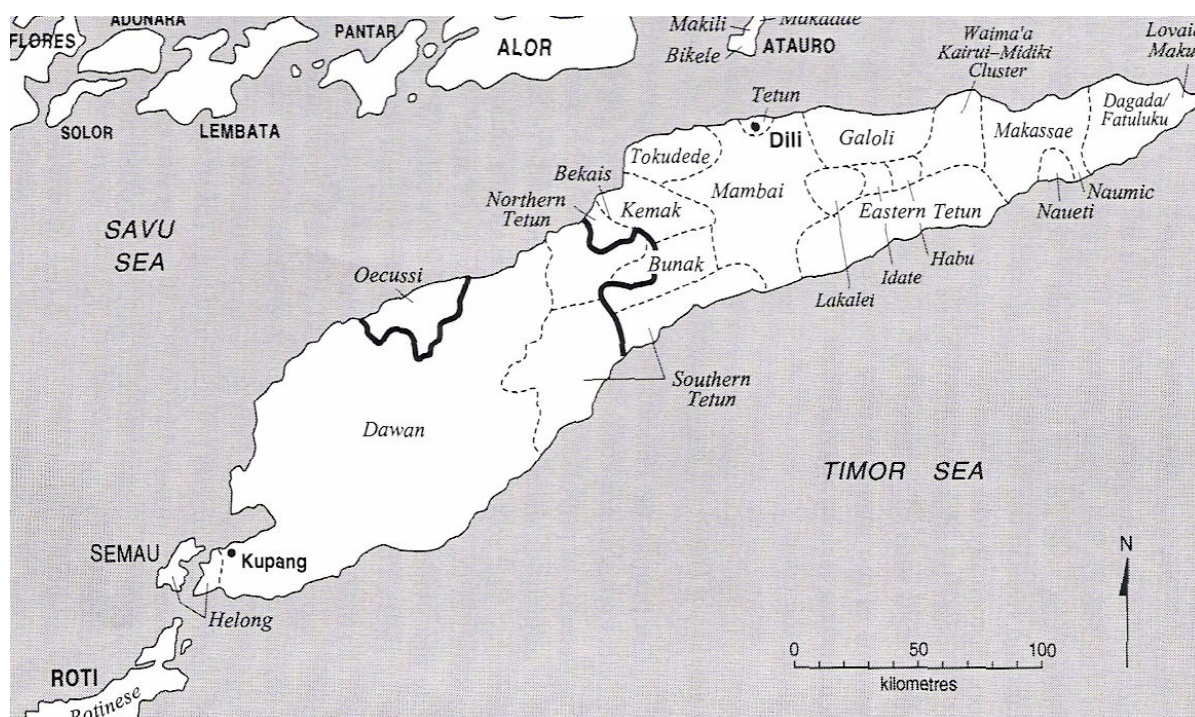
Michael Leach, *Valorising the resistance: National identity and collective memory in East Timor's constitution* (2002).

Michael Leach, *Privileged ties: Young people debating language, heritage and national identity in East Timor* (2003).

Mia Stephens, *Healing East Timor through language understanding* (2006).

Gerard Telkamp, *The economic structure of an outpost in the Outer Islands in the Indonesian archipelago: Portuguese Timor 1850-1975* (1979).

Patricia Thatcher, *The Timor-Born in Exile in Australia* (1992).

Östtimors språkområden

Balibombare avrättade

Inom ett par veckor efter att bomber hade dödat 202 människor, varav de flesta turister, på Bali 2002 greps tre gärningsmän. Året efter dömdes Amrozi, hans broder Mukhlas och Imam Samudra till döden enligt en senare antagen anti-terroristlag. De överklagade därefter upprepade gånger domarna, men den 9 november arkebuserades de på en fängelseö utanför Java. Begravningarna förlöpte fredligt och läget i Indonesien

förblev lugnt även efteråt. Två muslimska organisationer och ett råd för präster fördömde de avrättade som terrorister och insisterade på att de inte skulle bli helgade som martyrer.

Gabriel Jonsson

Källa: "Indonesia after the Bali bombers: Secular trends," *The Economist*, 2008-11-15.

Stöd människorna i Papua och Östtimor genom att bli medlem i Föreningen ett Fritt Papua eller Östtimorkommittén.

Föreningarna arbetar för att i Sverige sprida information om länderna, deras folk och kultur samt verka för att Sverige ska stödja dem.

Betala medlemsavgiften 150 respektive 200 kronor till plusgirokonto 419 12 84-1 respektive 181 92-5.

Östtimor - översikt

Säkerhetsläget än mer förbättrat men fortfarande inga åtal för attackerna den 11 februari. Antalet internflyktingar fortsätter att minska. Regeringen har både budgetproblem och spenderbyxorna på. Innebär korruptionen normalisering?

Säkerhetsläget

Först och främst kan vi glädjande nog fastställa att säkerhetsläget, även om det fortfarande lätt kan försämrats katastrofalt, förbättrats ytterligare. Den före militärpolischefen Alfredo Reinados död och hans följeslagares kapitulation liksom lösningen av de övriga 2006 avskedade soldaternas läge har, som vi förmodade, gjort att det inte finns någon "väpnad upprörelse" längre. Gängvåldet har också minskat kraftigt i Dili och andra orter.

Australien och Nya Zeeland har därför med hänvisning till det förbättrade säkerhetsläget beslutat att minska sina i International Stabilisation Force ingående trupper. Australien kommer i början av 2009 att minska antalet soldater i styrkan stationerad i Östtimor med 100 till omkring 650 soldater. Detta tillkännagavs i slutet av oktober av Australiens försvarsminister Joel Fitzgibbon. Nya Zeeland har redan dragit tillbaka ett helikopterförband från Östtimor och har nu 150 soldater kvar i Östtimor.

Förenta Nationernas polis i Östtimor, UNPol, som omfattar omkring 1.500 poliser, har också börjat överföra en del av ansvaret till Östtimors egen nationella poliskår, PNTL. Avsikten är att de 3.000 inhemska poliserna ska ha tagit över fullständigt i maj 2009.

Flyktingar återvänder trots rädsla

Fram till december 2008 hade 41 läger för internflyktingar stängts, varför det finns 16 kvar, som regeringen hoppas kunna stänga senast i februari. Det finns omkring 2.200 familjer kvar i de 16 lägren, det betyder ungefär 15.000 personer. Men det är mycket svårt att få en säker uppfattning om antalet kvarvarande flyktingar, olika källor har olika siffror.

Främsta motivet för att återvända från lägren är nog pengar. Regeringen betalar upp till 4.500 dollar för ett helt förstört hus, hade man inget eget hus får man 200 USD för "reintegration". Varje person som lämnar lägren får också 16 kg ris. En del av dem som lämnar lägren flyttar till mer eller mindre provisoriska övergångsbostäder tillhandahållna av regeringen, men många som lämnat lägren bor fortfarande i tält eller tillfälliga skjul. Detta för att antingen deras gamla bostäder är helt förstörda eller för att de är rädda för sina gamla grannar.

Hittills så har fler än 10.000 familjer fått ersättningar för förstörda hus eller reintegrationsbidrag.

Upplösningen av lägren och återvändandet sker enligt den nationella återhämtningsstrategin, Hamutuk Hari'i Futuru, sedan december 2007. Norska flyktingrådet har deltagit i arbetet.

En av de viktigaste konfliktorsakerna när flyktingarna återvänder är "landfrågan", oenighet om ägarskap till hus och mark. Det är mycket få i Östtimor som har dokument som visar att de äger sina hus och sin mark. Det är också oklart vilka lagfarter som ska gälla, de portugisiska, de indonesiska, de traditionella eller dagens faktiska. En del av flyktingarnas hus är ockuperade av andra, som kanske förbättrat dem, och nu får ockupanterna en ersättning för förbättringar, annars bara 200 USD för att lämna dem. 200 dollar är mer än en genomsnittlig månadslön för en statstjänsteman. Det är ministeriet för social solidaritet som ser till att det blir medling mellan de återvändande flyktingarna och eventuella husockupanter.

Avundsjuka mot internflyktingarnas "återvändarpengar" ger också upphov till konflikter.

Naturligtvis är regeringen orolig för arbetslösheten och dess följder när "återvändarpengarna" tagit slut.

Återvändandet från lägren har uppenbarligen, enligt vad som indirekt framgår av rapporter om antalet återvändande under hösten, tagit fart under andra halvåret 2008.

Stängningen av lägren är dock bara en del av de insatser som krävs för en fullständig återhämtning efter oroligheterna under våren 2006, säger regeringen. Ägandefrågorna och arbetslösheten, vatten och avlopp samt skolgång är också problem som behöver lösas.

Attackerna 11 februari

När det gäller attackerna mot presidenten och premiärministern den 11 februari 2008 så har åtal fortfarande inte väckts. Oklarheterna som vi skrev om i nummer 38 kvarstår.

Ekonomisk utveckling

Under de sex åren 2001-2007 ökade antalet fattiga, de med inkomster mindre än 0,80 USD per dag, från 40 till 50 %. Bruttonationalprodukten (BNP), om man bortser från oljesektorn, stagnerade under dessa år och omräknat till BNP per invånare minskade den med 12 %. Det framgår av en rapport från Världsbanken och finansministeriet i Östtimor [1]. Rapporten bygger på uppgifter från över 4.000 familjer.

I ett pressmeddelande [2] har regeringen kommenterat rapporten. Den tror att dess politik kommer att ge utslag i statistiken för 2008 och uppskattar att den verkliga ökningen av BNP i icke-oljesektorn blir 10 % 2008.

Nu finns det trots allt en hel del positivt som görs. Så har till exempel fem nya broar invigts i Viqueque

Avsändare:
Östtimorkommittén
c/o Pollak
Wiboms väg 12
171 60 SOLNA

Kom ihåg att anmäla adressändring.

och Lautem (längst österut) efter två års byggande. Det öppnar nya möjligheter för jordbruket i distrikten. Broarna har finansierats av regeringen och EU och byggts av FN. [3]

Ett litet vattenkraftverk, det första i Östtimor, driftsattes i Gariuai i november. Den genererade elkraften distribueras till närområdet, som bland annat omfattar staden Baucau, som nu kan få el dygnet runt utan avbrott. Vattnet från två källor genererar elkraft innan det får flyta ut på risfält. Mer än 1.500 lokalanställda arbetare deltog i byggandet. Projektet är en del av samarbetet mellan det norska vatten- och energidirektoratet och Östtimors ministerium för infrastruktur. Samarbetet ska resultera i fler vattenkraftverk. [4]

Utöver dessa små vattenkraftverk har Östtimors regering köpt två mycket stora oljekraftverk från Kina. I köpet ingår också uppbyggnaden av kraftledningar genom hela landet. Med en beräknad kostnad på 10, 85, 160 och 120 miljoner dollar under 2008, 2009, 2010 respektive 2011 är det det hittills största projektet i Östtimor. Kraftverken kommer att drivas med "smutsig" tjockolja och ge mellan 150 och 200 MW, vilket kraftigt överstiger till och med det för 2025 beräknade behovet på 110 MW. Inköpet gjordes mycket snabbt och både det-ta, storskaligheten och tjockoljedriften har kritiserats. Det ena kraftverket ska byggas i Manatuto på nordkusten, det andra i Manufahi på sydkusten. Regeringen hoppas att kunna börja leverera el utan avbrott till vart och ett av de 13 distrikten under 2009, under 2010 ska elen nå till alla underdistrikt. [5]

Sedan 2005 har Östtimor exporterat kukuinötsolja (candle nut oil) till Hawaii. I oktober gjordes den hittills största exportaffären med 1.239 ton kukuinötsolja på 619.00 USD och 2.000 ton kopra för 900.000 USD den här gången med ett indonesiskt företag. Intäkten är viktig för att utveckla jordbruket i Covalima. [6], [7]

Delar av den stora tilläggsbudgeten för 2008 har av appellationsdomstolen förklarats för olaglig. Regeringen har hittills inte velat acceptera detta utan tycks obstruera beslutet.

Nu har regeringen börjat spendera de stora intäkterna från gas- och oljefyndigheterna. Det har den gjort för att köpa sig åtminstone en tids lugn. Utöver pengarna till flyktingar som återvänder så får alla statsanställda gratis

ris varje månad och en trettonde månadslön till jul. Vidare så får de som fyllt 55 år en pension på 20 USD varje månad, något unikt för ett utvecklingsland. Bychefernas kontor har utrustats med satellit-tv, polisstationerna med datorer och skrivare. Hundratals studenter kommer att studera utomlands med regeringsstipendier. Staten betalar för att få tidigare skräpiga gator sopade och subventionerar rispriset. Tidigare i år har de 600 år 2006 avskedade soldaterna fått 8.000 USD var för att fredligt återvända till sina byar. [8]

Många, bland andra Fretilins ledare Mari Alkatiri, kritiserar regeringen för dessa utbetalningar, som de menar inte löser problemen och kan skapa ett bidragsberoende samt används för importvaror. Å andra sidan kan ett ökat penningflöde kanske bidra till att sätta fart på den ekonomiska utvecklingen.

Korruptionen ökar

Korruptionen är omfattande och tycks tyvärr öka ytterligare. Anklagelserna är många och en del riktar sig mot justitieministern. Hennes man har fått sälja olja förmånligt, vad som åtminstone för mig känns allvarligare är att hennes släkting, den tidigare inrikesministern Lobato som dömts till fängelse för sin delaktighet i våldet 2006 och ännu inte avtjänat straffet, fått resa till Portugal för att där "studera".

Tommy Pollák

Referenser

1. *Timor-Leste: Poverty in a Young Nation*, Dili, 2008-11-26
2. Pressmeddelande från regeringen, 2008-11-26
3. Gemensam kommuniké från EU och UNDP, 2008-11-18
4. macauehub, 2008-11-19
5. La'o Hamatuks webbplats "Power Plant and National Electrical Grid Mega-project or mega-problem?", 2008-12-04
6. "Buy Local Build Timor-Leste", 2008-11-14
7. USAID/Timor-Leste, 2008-03-29
8. Lindsay Murdoch i *The Sydney Morning Herald*, 2008-11-22

Övriga källor

- IRIN, 2008-12-01
- OCHA: Humanitarian Update 2008/Issue No. 20, 11 november
- Ministeriet för social solidaritet, 2008-06-18